

Mieczysław Kluba, Roman Rudnicki, Aleksandra Jezierska-Thöle

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

POZIOM I STRUKTURA PRODUKCJI ROLNICZEJ WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO W 2010 ROKU W WARUNKACH ODDZIAŁYWANIA INSTRUMENTÓW WPR UNII EUROPEJSKIEJ¹

*THE LEVEL AND STRUCTURE OF AGRICULTURAL PRODUCTION
OF THE KUYAVIAN-POMERANIAN PROVINCE IN THE YEAR 2010
IN TERMS OF IMPACT OF CAP INSTRUMENTS OF THE EUROPEAN UNION*

Słowa kluczowe: produkcja rolnicza, region kujawsko-pomorski, wspólna polityka rolna

Key words: agricultural production, Kuyavian-Pomeranian region, Common Agricultural Policy

Abstrakt. Przedstawiono zróżnicowanie przestrzenne poziomu i struktury produkcji rolniczej w województwie kujawsko-pomorskim w 2010 roku. Stwierdzono, że jej wartość wynosiła prawie 6,4 mld zł i w 52,3% pochodziła z produkcji roślinnej (3330 mln zł), a w 47,7% (3041 mln zł) z produkcji zwierzęcej. Poziom wskaźników określających produktywność rolnictwa regionu wynosił: produktywność ziemi – 5,9 tys. zł, produktywność pracy – 67,1 tys. zł oraz wartość produkcji na 1 gospodarstwo rolne prowadzące działalność rolniczą – prawie 81,6 tys. zł. Poziom wsparcia finansowego w produkcji polowej w województwie kujawsko-pomorskim powoduje, że wyróżnia się ono zdecydowanie wyższymi wartościami wskaźników produktywności rolnictwa niż przeciętnie w Polsce.

Wstęp

Zarówno rolnictwo polskie, jak i analizowane rolnictwo województwa kujawsko-pomorskiego cechuje się zróżnicowanym potencjałem produkcyjnym. Spowodowane jest to odmiennymi warunkami glebowymi oraz w mniejszym stopniu klimatycznymi. Jednak od 90. lat ubiegłego wieku obserwuje się wyraźny wzrost znaczenia czynników organizacyjno-ekonomicznych, a także struktury agrarnej, struktury produkcji oraz jej wydajności, na które zwracają uwagę w swoich pracach m.in. Krasowicz i Igras [2003] oraz Harasim [2006]. Występujące w kraju zróżnicowanie regionalne intensywności produkcji i intensywności organizacji produkcji roślinnej i zwierzęcej jest także efektem przemian zachodzących nie tylko w rolnictwie, ale również w całej gospodarce narodowej [Kopiński 2009].

Material i metodyka badań

Do określenia wielkości produkcji rolniczej wykorzystano obowiązującą w Unii Europejskiej (UE) metodologię naliczania standardowej produkcji (ang. *Standard Output* – SO), która zastąpiła wcześniej stosowaną standardową nadwyżkę bezpośrednią, przekładającą się na ESU [Kulawik 2011]. Warto dodać, że dla potrzeb klasyfikacji gospodarstw do wyrażenia wielkości ekonomicznej do 2009 roku stosowano europejską jednostkę wielkości (ESU), stanowiącą równowartość 1200 euro standardowej nadwyżki bezpośredniej. Od 2010 roku wartość ekonomiczną wyraża się wartością SO w europejskiej jednostce monetarnej euro (EUR). SO określa generalnie wartość wytworzonych produktów (wielkości przychodów ze sprzedaży). Oblicza się ją jako średnią wartość produkcji z 5 lat uzyskiwaną z 1 ha lub od 1 zwierzęcia w ciągu roku, w przeciętnych dla określonego regionu uwarunkowaniach produkcyjnych. Ponieważ SO wyliczana jest jako tzw. średnia krocząca, współczynniki wykorzystane do jej obliczenia (obecnie stosowane dla roku 2007) zostały obliczone jako średnia wartość z lat 2005-2009. Po raz pierwszy klasyfikację gospodarstw rolnych przy wykorzystaniu współczynników SO przeprowadzono w gospodarstwach

¹ Publikację sfinansowano ze środków projektu badawczego NCN Nr 2011/03/B/HS4/04952.

objętych badaniami FSS 2007 – był to zestaw SO 2004 (średnie z lat 2003-2005). Natomiast zestaw współczynników SO 2007 (pierwszy klasyczny zestaw, średnie z lat 2005-2009) jest podstawą do naliczenia klasyfikacji gospodarstw rolnych pochodzących z *Powszechnego Spisu Rolnego 2010* – PSR 2010 (FSS'2010). Zgodnie z wymogami unijnymi, kolejne zestawy SO (po SO 2007), które Polska i pozostałe kraje UE będą musiały opracować dla potrzeb typologii gospodarstw rolnych to: SO 2010 – dla okresu referencyjnego 2008-2012 oraz SO 2013 – dla okresu referencyjnego 2011-2015 [Ignaczewski 2013]. Wartości współczynników SO oraz jej wielkość są przygotowywane przez Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej w Warszawie (IERiGŻ-PIB) na podstawie danych z systemu FADN (Sieć Danych Rachunkowości Gospodarstw Rolnych). Ze względu na znaczne zróżnicowanie intensywności rolnictwa w Polsce, wydzielone zostały cztery makroregiony, dla których opracowano współczynniki SO. Województwo kujawsko-pomorskie razem z województwami wielkopolskim, dolnośląskim i opolskim znalazły się w makroregionie Wielkopolska i Śląsk, mającymi identyczne współczynniki SO.

Obliczona produkcja rolnicza stanowiła sumę produkcji roślinnej i zwierzęcej otrzymaną przez przemnożenie powierzchni poszczególnych UR oraz pogłowia zwierząt gospodarskich według danych PSR 2010 dla województwa kujawsko-pomorskiego przez odpowiednie współczynniki SO 2007 [Goraj i in. 2012].

Zakres przestrzenny opracowania dotyczył 23 jednostek (powiatów), z których 4 powiaty grodzkie (Bydgoszcz, Grudziądz, Toruń i Włocławek) zostały ujęte łącznie z odpowiednimi powiatami ziemskimi. W pracy posłużono się metodą analizy opisowej.

Struktura produkcji rolniczej

Wartość produkcji roślinnej obliczono mnożąc wielkość współczynników SO poszczególnych upraw (w zł/ha) przez ich powierzchnię. Strukturę produkcji roślinnej wyrażono według następujących grup upraw: a) grunty pod zasiewami (zboża, ziemniaki, warzywa i inne alimentacyjne, przemysłowe, pastewne), b) uprawy trwałe – w tym sady, c) trwałe użytki zielone – łąki i pastwiska.

W 2010 roku w województwie kujawsko-pomorskim osiągnięto produkcję roślinną o wartości 3329,7 mln zł (tab. 1). Największy udział w jej wytworzeniu przypadł na powiaty inowrocławski – 13,8% (prawie 461 mln zł) i włocławski – 9,5% (317,7 mln zł), podczas gdy w powiatach rypińskim i tucholskim udział ten był najniższy i wynosił odpowiednio 2,4% (80,2 mln zł) i 2,8% (93,1 mln zł). Taka sytuacja była konsekwencją nie tylko zróżnicowanej wielkości (powierzchni) powiatów, ale również uwarunkowań produkcyjnych i jakości warunków przyrodniczych, głównie glebowych. Produkcja roślinna stanowiła 52,3% ogólnej wartości produkcji rolniczej – od 34,8% w powiecie rypińskim do ponad 60% w powiatach grudziądzkim, chełmińskim, włocławskim i inowrocławskim – najwięcej 66,7%.

W strukturze wartości produkcji roślinnej największą rolę odgrywały zboża (38,5%), przy znaczącym udziale (22,5%) ziemniaków, warzyw i innych alimentacyjnych (m.in. strączkowe jadalne na ziarno, truskawki) oraz roślin przemysłowych (21,2%). Natomiast niewielki był udział: roślin pastewnych – przeciętnie w województwie 6,2%, produkcji łąk i pastwisk – 7,0% oraz sadów – 4,1% (tab. 1). Na poziomie powiatów zaznaczyły się jednak duże różnice w udziałach poszczególnych grup upraw, zwłaszcza ziemniaków, warzyw i innych przemysłowych. W powiatach inowrocławskim udział ten wynosił 40,3% (głównie warzywa 85% wartości całej grupy i ponad 162 mln zł), a w chełmińskim – 30,5% (także warzywa 64% wartości całej grupy i 27,9 mln zł). W powiatach radziejowskim, włocławskim i lipnowskim udział tej grupy roślin uprawnych przekraczał 25% wartości produkcji roślinnej.

W przypadku roślin przemysłowych różnice były mniejsze – w powiecie mogileńskim ich udział wyniósł 31,4% (głównie rzepak i buraki cukrowe – 86% wartości całej grupy, 38,9 mln zł), a w grudziądzkim – 30,7% (głównie rzepak – 70% wartości całej grupy, 36,7 mln zł, przy znacznym udziale buraków cukrowych – 9,9 mln zł i tytoniu – 6,3 mln zł). Jednocześnie w powiecie rypińskim udział roślin przemysłowych w produkcji roślinnej wynosił tylko 10,7%, stanowiły go przede wszystkim buraki cukrowe (4,5 mln zł) i rzepak (3,1 mln zł). Analiza udziału upraw

Tabela 1. Wartość i struktura produkcji rolniczej w województwie kujawsko-pomorskim w 2010 roku
 Table 1. The value and structure of agricultural production in Kuyavian-Pomeranian province in the year 2010

Powiaty/Districts	W tym/Of which:										W tym/Of which [%]				
	Wartość produkcji roślinnej/Value of crop production					W tym/Of which:					Wartość produkcji zwierzęcej/Value of animal production	tyś. zł/ thous. PLN	% produkcji ogółem/ % of total production		
	tyś. zł/ thous. PLN	% produkcji ogółem/ % of total production	razem/ total	zboża/ cereals	z tego/ of which [%]: ziemiaki, warzywa, inne alimentacyjne/ potatoes, vegetables, other maintenance plants	przemysłowe/ industrial plants	pastwne/ fodder plants	razem/ total	uprawy trwałe/ permanent crops	użytki zielone/ grassland					
Województwo/ Province	3 329 728	52,3	88,5	38,5	22,5	21,2	6,2	4,6	4,1	7,0	3 040 577	47,7	39,5	45,5	13,1
W tym powiaty/Of which districts:															
Aleksandrowski	125 417	47,4	91,9	38,2	27,8	21,0	5,0	4,6	4,5	3,5	139 283	52,6	30,0	35,0	33,9
Brodnicki	162 640	40,7	87,5	46,4	18,2	12,7	10,2	7,0	6,7	5,5	236 776	59,3	41,0	52,4	5,5
Bydgoski	192 899	55,1	83,2	36,1	15,9	26,3	4,8	10,0	8,8	6,8	156 925	44,9	24,9	43,0	30,2
Chelmiński	143 434	62,8	94,4	35,7	30,5	25,3	2,8	1,8	1,5	3,8	84 831	37,2	38,3	50,8	9,0
Golubsko-dobrzyński	117 317	40,7	94,0	49,3	8,0	28,7	8,0	2,3	2,2	3,7	171 077	59,3	36,3	57,0	5,9
Grudziądzki	185 784	62,0	93,0	36,7	19,7	30,7	6,0	2,8	2,6	4,2	113 715	38,0	38,3	54,6	4,5
Inowrocławski	460 947	66,7	82,7	22,8	40,3	16,5	3,1	3,1	2,9	14,2	229 872	33,3	34,8	43,7	20,2
Lipnowski	157 891	45,8	88,0	37,4	28,0	11,9	10,7	3,8	3,4	8,2	187 112	54,2	50,4	20,9	27,1
Mogileński	143 463	56,9	95,7	37,9	21,3	31,4	5,0	1,8	1,7	2,4	108 559	43,1	38,1	45,7	13,1
Nakielski	188 742	55,5	83,7	36,7	11,2	28,5	7,3	5,4	5,4	10,9	151 582	44,5	51,7	31,9	7,1
Radziejowski	167 981	52,6	95,4	36,5	27,7	20,3	10,9	2,0	1,3	2,6	151 422	47,4	65,3	24,4	9,2
Rypiński	80 195	34,8	80,5	44,2	9,2	10,7	16,3	5,7	5,7	13,8	150 170	65,2	61,2	29,3	8,6
Sępoleński	111 385	50,2	90,1	50,8	16,0	16,9	6,3	2,2	1,5	7,6	110 523	49,8	38,1	50,7	9,3
Świecki	193 340	47,6	89,7	49,2	24,7	12,1	3,7	3,7	3,5	6,6	212 844	52,4	22,8	61,5	14,5
Toruński	194 102	49,3	89,8	41,5	14,4	28,4	5,5	5,2	2,1	5,0	199 907	50,7	37,5	42,4	17,5
Tucholski	93 051	46,8	86,3	47,5	14,3	15,5	9,1	2,4	2,0	11,2	105 958	53,2	38,7	53,0	6,4
Wąbrzeski	114 207	49,8	87,6	50,5	9,0	21,9	6,2	7,5	7,1	4,9	115 181	50,2	36,7	56,7	5,9
Włocławski	317 742	62,8	86,7	34,1	27,8	20,2	4,6	8,9	8,4	4,3	188 133	37,2	45,3	44,7	7,9
Żniński	179 135	44,7	92,1	47,4	12,9	25,2	6,6	3,0	2,9	4,9	22 1967	55,3	29,7	64,9	4,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Charakterystyka gospodarstw... 2012, Goraj i in. 2012]
 Source: own study based on [Charakterystyka gospodarstw... 2012, Goraj i in. 2012]

przemysłowych, ziemniaków, warzyw i innych roślin alimentacyjnych w strukturze wartości produkcji roślinnej wyraźnie zaznaczyła się na obszarach o korzystnych warunkach przyrodniczych, w przeciwieństwie do zbóż, których udział był malejący.

Wartość produkcji zwierzęcej obliczono, mnożąc wielkość współczynników SO poszczególnych grup użytkowych zwierząt gospodarskich (zł/szt.) przez ich pogłowie. Wartość osiągniętej produkcji zwierzęcej w województwie kujawsko-pomorskim w 2010 roku wynosiła 3035,8 mln zł (tab. 1). Największy udział w jej wytworzeniu przypadł na powiat brodnicki i wynosił 7,8% (prawie 237 mln zł) oraz inowrocławski – 7,6% (230 mln zł). W powiecie chełmińskim udział ten był najniższy i wynosił 2,8% (84,8 mln zł). Wysoki poziom wartości produkcji zwierzęcej (powyżej 200 mln zł) miał miejsce także w powiatach żnińskim – 222 mln zł oraz świeckim – 213 mln zł.

W strukturze wartości produkcji zwierzęcej największe znaczenie miała hodowla trzody chlewnej – przeciętnie w województwie jej udział wynosił 45,5% (najwięcej w powiatach żnińskim – 64,9% oraz świeckim – 61,5%). Mniejszy udział przypadał na hodowlę bydła – 39,5% (tab. 1), a najwyższy był w powiatach radziejowskim (65,3%) oraz rypińskim (61,2%). Wyraźnie niższy był udział produkcji drobiarskiej i wynosił 13,1% – znaczący był w przede wszystkim w powiatach aleksandrowskim (33,9%), bydgoskim (30,2%) i lipnowskim (27,1%). O ile jakość środowiska miała wpływ na wartość produkcji trzody chlewnej (produkcja pasz własnych), o tyle w przypadku hodowli drobiu zachodziła zależność odwrotna, co wynikało z lokalizacji ferm drobiowych w sąsiedztwie miast, położonych zazwyczaj w dużo słabszych warunkach przyrodniczych, zwłaszcza glebowych.

Wybrane wskaźniki produktywności rolnictwa

Obliczoną wartość produkcji rolniczej ujęto w formie wskaźników określających produktywność rolnictwa województwa kujawsko-pomorskiego dla 2010 roku. W tym celu wartość produkcji przeliczono na powierzchnię UR w dobrej kulturze, uzyskując wskaźnik produktywności ziemi. Podobnie produkcję rolniczą przeliczono na 1 osobę pracującą w rolnictwie, czyli jednostkę AWU, która odpowiada pracy wykonanej przez jedną osobę zajętą w gospodarstwie rolnym w pełnym wymiarze czasu pracy, czyli 2120 godzin w ciągu roku, tj. 265 dni roboczych po 8 godzin każdy [Charakterystyka gospodarstw... 2012]. Tak obliczony wskaźnik odzwierciedla produktywność pracy. Obliczono także wartość produkcji przypadającą na 1 gospodarstwo rolne prowadzące działalność rolniczą w celu ukazania jego siły ekonomicznej.

Ogólna wartość produkcji rolniczej w województwie kujawsko-pomorskim w 2010 roku wynosiła 6365,5 mln zł i była zróżnicowana przestrzennie (tab. 1 i 2). Wśród powiatów największy udział w jej wytworzeniu miały powiaty inowrocławski – 10,9% (690,8 mln zł, aż 2/3 dotyczyło produkcji roślinnej) oraz włocławski – 7,9% (505,9 mln zł, w 63% to produkcja roślinna). Najmniejszy zaś udział przypadał na powiaty tucholski – 3,1% (199,0 mln zł) i sępoleński – 3,5% (221,9 mln zł). Taka sytuacja była wynikiem nie tylko wielkości zajmowanej powierzchni produkcyjnej, ale również jakości UR i uwarunkowań społeczno-ekonomicznych.

Produktywność ziemi rozumiana jest jako wielkość lub wartość produkcji globalnej w odniesieniu do 1 ha UR. Jednak coraz częściej pod wpływem sugestii geografów, jak również ekonomistów rolnych pod tym pojęciem rozumie się nie tylko stosunek wielkości produkcji rolniczej do powierzchni UR, ale także jej relacje w odniesieniu do pozostałych czynników produkcji w rolnictwie, to jest pracy i kapitału [Kulikowski 2013]. Poziom produktywności ziemi w województwie kujawsko-pomorskim przekroczył 5,9 tys. zł/ha UR i w skali powiatów nie wykazywał dużego zróżnicowania przestrzennego. Najwyższy miał miejsce w powiatach aleksandrowskim – 7,3 tys. zł i golubsko-dobrzyńskim – 6,8 tys. zł (tab. 2). Wyższe wartości wskaźnika produktywności ziemi od przeciętnej w województwie wystąpiły na Kujawach Czarnych, Ziemi Dobrzyńskiej i Chełmińskiej. Natomiast niski poziom wystąpił na terenie Borów Tucholskich i Równinie Urszulewskiej. Sytuacja powyższa spowodowana była zdecydowanie słabszymi warunkami przyrodniczymi (zwłaszcza glebami), jak również mniej intensywnym wykorzystaniem gruntów rolnych, zwłaszcza użytków zielonych. Należy dodać, że województwo kujawsko-pomorskie, obok łódzkiego i wielkopolskiego, należy do tych województw, w których poziom produktywności ziemi jest najwyższy w Polsce [Kulikowski 2013].

Tabela 2. Wybrane wskaźniki produktywności rolnictwa w woj. kujawsko-pomorskim w 2010 r.
 Table 2. Selected indicators of productivity of agriculture in Kuyavian-Pomeranian Province in the year 2010

Powiaty/Districts	Wartość produkcji rolniczej [zł]/Value of agricultural production [PLN]			
	ogółem [tys. zł]/ total [thous. PLN]	na 1 ha UR/ per 1 ha AA	na 1 jednostkę AWU/per 1 unit AWU	na 1 gospodarstwo rolne prowadzące działalność rolniczą [zł]/per 1 farm leading agricultural activities [PLN]
Województwo/Province	6 365 529	5 915	67 085	81 592
W tym powiaty/Of which districts:				
Aleksandrowski	264 700	7 345	61 726	75 242
Brodnicki	399 417	6 498	71 188	83 473
Bydgoski	349 824	5 711	79 078	79 217
Chełmiński	228 265	5 759	67 143	86 431
Golubsko-dobrzyński	288 394	6 801	58 113	76 762
Grudziądzki	299 498	5 338	65 007	82 438
Inowrocławski	690 819	5 923	105 996	141 503
Lipnowski	345 004	5 950	48 511	56 318
Mogileński	252 022	5 936	69 170	85 985
Nakielski	340 324	5 144	86 993	110 855
Radziejowski	319 403	6 435	57 763	75 065
Rypiński	230 364	6 405	48 473	61 072
Sępoleński	221 908	4 934	70 153	97 413
Świecki	406 184	6 002	71 569	82 895
Toruński	394 009	6 266	70 723	73 951
Tucholski	199 009	5 018	51 168	60 878
Wąbrzeski	229 388	5 743	75 362	97 157
Włocławski	505 876	5 524	49 634	58 395
Żniński	401 102	6 297	87 323	116 939

Źródło: jak w tab. 1

Source: see tab. 1

Produktywność pracy wśród ekonomistów rolnych określana jest również jako wydajność pracy [Wiatrak 1980] i odzwierciedla stosunek efektów produkcyjnych do nakładów pracy ludzkiej w rolnictwie. Przeciętna wartość wskaźnika produktywności pracy w województwie kujawsko-pomorskim w 2010 roku wynosiła prawie 67,1 tys. zł i nie wykazywała dużego zróżnicowania przestrzennego. Zdecydowanie najwyższy poziom wskaźnika miał miejsce w powiatach inowrocławskim (106,0 tys. zł), żnińskim (87,3 tys. zł) i nakielskim (87,0 tys. zł) – tabela 2. Wysokie wartości wskaźnika produktywności pracy wynikały nie tylko z intensywnej produkcji rolniczej, ale również bardzo korzystnej struktury obszarowej gospodarstw rolnych, a zwłaszcza stosunkowo niewielkich zasobów pracy. Niski poziom wartości wskaźnika wystąpił na Pojezierzu Dobrzyńskim (stosunkowo duże rozdrobienie gospodarstw i wysokie zasoby pracy), w Borach Tucholskich (mała wartość produkcji rolniczej wynikająca ze słabych warunków glebowych) oraz w rejonie Grudziądza i Bydgoszczy (stosunkowo duże zasoby pracy i niski poziom produkcji rolniczej). Należy zaznaczyć, że poziom wskaźnika produktywności pracy w województwie kujawsko-pomorskim był niższy niż w województwach zachodniopomorskim, lubuskim i wielkopolskim [Kulikowski 2013]. Duży wpływ na taki stan miała przeszłość historyczna, zwłaszcza dawna granica zaborów, na co zwracali uwagę Kulikowski i Szyrmer [1978], która pomimo że już się mocno zatarła, w dalszym ciągu jednak tereny Ziemi Dobrzyńskiej cechują się niskim, co najwyżej średnim poziomem wartości omawianego wskaźnika.

Istotnym wskaźnikiem w badaniach nad strukturą przestrzenną rolnictwa jest wielkość produkcji rolniczej przypadającej na 1 gospodarstwo rolne. Wskaźnik ten określa potencjał ekonomiczny gospodarstwa jako podstawowej jednostki produkcyjnej w rolnictwie [Bański 2007]. Przeciętna wartość produkcji rolniczej w przeliczeniu na 1 gospodarstwo rolne prowadzące działalność rolniczą w województwie kujawsko-pomorskim w 2010 roku wynosiła prawie 81,6 tys. zł i w skali powiatów wskaźnik nie wykazywał dużego zróżnicowania przestrzennego. Zdecydowanie

najwyższy był w powiatach inowrocławskim – 141,5 tys. zł, żnińskim – 116,9 tys. zł i nakielskim – 110,9 tys. zł (tab. 2). Wysoki poziom wartości produkcji rolniczej na 1 gospodarstwo rolne był wynikiem prowadzonej intensywnej produkcji rolniczej, ale przede wszystkim bardzo korzystnej struktury obszarowej gospodarstw rolnych, która utrwaliła się po przystąpieniu Polski do UE (możliwość kształtowania struktury agrarnej przy wykorzystaniu programów wspólnej polityki rolnej (WPR) [Rudnicki 2009, Kluba 2010]. Niski poziom wartości wskaźnika wystąpił zaś na Pojezierzu Dobrzyńskim i Pojezierzu Kujawskim, w Borach Tucholskich i w rejonie Bydgoszczy, a także Grudziądza. Sytuacja taka wynikała ze stosunkowo dużego rozdrobnienia gospodarstw pod wpływem uwarunkowań historycznych lub urbanizacyjnych – rejon dużych miast nadwiślańskich. Znaczący wpływ miały także uwarunkowania środowiskowe (mała wartość produkcji rolniczej wynikająca ze słabych warunków glebowych). Obserwowany w Polsce, a także w badanym województwie, wzrost wartości produkcji rolniczej był efektem nie tylko utrzymującej się tendencji wzrostowej cen na produkty rolnicze (jeszcze szybszy na środki produkcji rolniczej) [Drygas, Zawalińska 2012], ale także zachodzących procesów związanych z intensyfikacją i koncentracją produkcji w gospodarstwach rolnych.

Oddziaływanie instrumentów wspólnej polityki rolnej

Jako podstawę oceny wpływu absorpcji funduszy UE na produkcję rolnictwa w województwie kujawsko-pomorskim przyjęto dane dotyczące jednolitej płatności obszarowej do gruntów rolnym w 2010 roku (JPO – zrealizowane wnioski, powierzchnia kwalifikowana i kwoty zrealizowanych płatności), w tym jako wskaźniki przyjęto udziały łącznie ujętych pozostałych płatności obszarowych, tj. uzupełniających płatności obszarowych (UPO – inne rośliny, płatności zwierzęce) oraz systemu wsparcia bezpośredniego (SWB – oddzielna płatność z tytułu cukru, specjalna płatność obszarowa do powierzchni upraw roślin strączkowych i motylkowych drobnonasiennych, przejściowa płatność z tytułu owoców miękkich, oddzielna płatność z tytułu owoców i warzyw) [Rudnicki 2013].

W 2010 r. z tytułu JPO (całość z budżetu UE) zasilono gospodarstwa rolne w województwie kujawsko-pomorskim kwotą 575,9 mln zł. Było to od 18,7 mln zł w Biurze Powiatowym Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (BP ARiMR) w Rypinie do 50,3 mln zł w BP ARiMR we Włocławku. Wsparcie takie objęło 65,9 tys. gospodarstw rolnych (od 1,9 tys. gospodarstw w BP ARiMR w Sępólnie Krajeńskim do 7,6 tys. gospodarstw w BP ARiMR we Włocławku), użytkujących 1022,9 tys. ha UR objętych ww. płatnością (od 33,3 tys. ha w BP ARiMR w Rypinie do 89,5 tys. ha w BP ARiMR we Włocławku (tab. 3).

Płatności JPO wypłacane są obligatoryjnie do każdego hektara gruntów rolnych utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej. Udział w nich pozostałych płatności obszarowych, związanych ze wsparciem finansowym określonego kierunku produkcji polowej, uznano za wyznacznik oddziaływania WPR na produkcję roślinną w gospodarstwach rolnych. Obliczone dla województwa kujawsko-pomorskiego wskaźniki oceny wynosiły:

- 72% pozostałych płatności obszarowych w ogólnej kwocie zrealizowanych płatności JPO (od 57-58% w biurach powiatowych ARiMR w Bydgoszczy i Sępólnie Krajeńskim do 90% w BP ARiMR w Golubiu-Dobrzyniu);
- 156% wniosków pozostałych płatności obszarowych w ogólnej liczbie zrealizowanych płatności JPO (od 115% w BP ARiMR w Bydgoszczy do 184% w BP ARiMR w Radziejowie);
- 301% powierzchni objętej pozostałymi płatnościami obszarowymi w ogólnej powierzchni kwalifikowanej z tytułu JPO (od 106% w BP ARiMR w Tucholi do 485% w BP ARiMR w Aleksandrowie Kujawskim – tab. 3).

Tak ukierunkowana analiza wykazała, że oddziaływanie płatności unijnych na produkcję gospodarstw rolnych było silnie zróżnicowane w układzie biur powiatowych ARiMR.

Tabela 3. Wybrane elementy oceny wpływu płatności obszarowych UE na produkcję rolnictwa w województwie kujawsko-pomorskim w 2010 roku
 Table 3. Selected items to assess the impact of the EU area payments for the production of agriculture in Kuyavian-Pomeranian Province in 2010

Biura powiatowe ARiMR/District offices of ARMA	Jednolita Płatność Obszarowa (JPO)/ Single Area Payment (SAP)			Pozostałe płatności obszarowe w % JPO/Other area payments in % of the SAP		
	kwota zrealizowanych płatności [mln zł]/ The amount of payments [mln PLN]	zrealizowane wnioski [tys.]/ completed applications [thous.]	powierzchnia kwalifikowana [tys. ha]/ qualified area [1000 ha]	kwota zrealizowanych płatności/ the amount of payments	zrealizowane wnioski/ completed applications	powierzchnia kwalifikowana/ qualified area
Aleksandrów Kuj.	19,8	2,8	35,2	89	167	485
Brodnica	33,2	4,2	59,0	65	149	204
Bydgoszcz	35,7	3,9	63,3	57	115	158
Chełmno	23,3	2,3	41,5	74	155	339
Golub-Dobrzyń	23,3	3,1	41,5	90	156	513
Grudziądz	33,7	3,2	59,3	68	136	254
Inowrocław	47,6	4,3	84,5	75	161	396
Lipno	29,8	4,8	52,9	68	166	211
Mogilno	23,8	2,3	42,2	82	167	429
Nakło nad Notecią	36,2	2,6	64,3	70	161	271
Radziejów	27,1	3,5	48,2	83	184	439
Rypin	18,7	3,2	33,3	68	158	235
Sępólno Krajeńskie	24,1	1,9	42,9	58	156	114
Świecie	36,4	4,1	64,4	60	140	140
Toruń	34,6	4,6	61,4	78	137	389
Tuchola	21,5	2,6	38,3	57	152	106
Wąbrzeźno	21,9	2,1	38,9	70	159	266
Włocławek	50,3	7,6	89,5	85	170	429
Żnin	34,9	2,9	62,1	72	168	293
Województwo/Province	575,9	65,9	1 022,9	72	156	301

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ARiMR

Source: own elaboration based on ARMA

Podsumowanie

Przeprowadzone badania wykazały znaczne zróżnicowanie przestrzenne poziomu i struktury produkcji rolniczej w województwie kujawsko-pomorskim w 2010 roku. Stwierdzono, że jej wartość wynosiła prawie 6,4 mld zł i w 52,3% pochodziła z produkcji roślinnej (3330 mln zł), podczas gdy produkcja zwierzęca stanowiła 47,7% (3041 mln zł). W strukturze wartości produkcji roślinnej największą rolę odgrywały zboża (38,5%), przy znaczącym udziale ziemniaków, warzyw i innych roślin alimentacyjnych (22,5%) oraz roślin przemysłowych (21,2%). Natomiast w strukturze produkcji zwierzęcej największe znaczenie miała hodowla trzody chlewnej – przeciętnie w województwie 45,5% oraz hodowla bydła – 39,5%. Niższy był udział produkcji drobiarskiej, który wynosił 13,1%.

Wskaźnik poziomu produktywności ziemi w województwie kujawsko-pomorskim przekroczył 5,9 tys. zł/ha UR i w skali powiatów nie wykazywał dużego zróżnicowania przestrzennego (współczynnik

zmienności WZ = 10,4%), podobnie jak produktywność pracy – prawie 67,1 tys. zł/AWU (WZ = 21,9%) i na 1 gospodarstwo rolne prowadzące działalność rolniczą – prawie 81,6 tys. zł (WZ = 21,9%).

Udział pozostałych płatności obszarowych w JPO związanych ze wsparciem finansowym produkcji polowej uznany jako wyznacznik oddziaływania WPR na produkcję roślinną w gospodarstwach rolnych wynosił: 72% pozostałych płatności obszarowych w ogólnej kwocie zrealizowanych płatnościach JPO, 156% wniosków pozostałych płatności obszarowych w ogólnej liczbie zrealizowanych płatności JPO oraz 301% powierzchni objętej pozostałymi płatnościami obszarowymi w ogólnej powierzchni kwalifikowanej z tytułu JPO. Powoduje to, że województwo kujawsko-pomorskie wyróżnia się zdecydowanie wyższymi wartościami niż przeciętnie w Polsce.

Literatura

- Bański J. 2007: *Geografia rolnictwa Polski*, PWE, Warszawa.
- Drygas M., Zawalska K. (red.). 2012: *Uwarunkowania ekonomiczne polityki rozwoju polskiej wsi i rolnictwa*, IRWiR PAN, Warszawa.
- Horaj I., Bocian M., Cholewa J., Nachtman G., Tarasiuk R. 2012: *Współczynniki Standardowej Produkcji dla celów Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych*, IERiGŻ-PIB, Warszawa.
- Harasim A. 2006: *Przewodnik ekonomiczno-rolniczy w zarysie*, IUNG-PIB, Puławy.
- Ignaczewski G. 2013: *Zegnaj ESU*, TopAgrar Polska, 10.
- Kluba M. 2010: *Renty strukturalne jako czynnik kształtowania struktury agrarnej Pomorza Nadwiślańskiego*, [w:] P. Szmielińska-Pietraszek, W. Szymańska (red.), *Przemiany ilościowe i jakościowe w przestrzeni geograficznej*, Wyd. Akademii Pomorskiej, Słupsk, 178-190.
- Kopiński J. 2009: *Zmiany intensywności organizacji produkcji rolniczej w Polsce*, J. Agribus. Rural Dev., 2 (12), 85-92.
- Krasowicz S., Igras J. 2003: *Regionalne zróżnicowanie wykorzystania potencjału rolnictwa w Polsce*, Pam. Puł., 132, 233-251.
- Kulawik J. (red.). 2011: *Dopłaty bezpośrednie i dotacje budżetowe a finansowanie oraz funkcjonowanie gospodarstw i przedsiębiorstw rolniczych*, IERiGŻ-PIB, Warszawa.
- Kulikowski R. 2013: *Produkcja i towarowość rolnictwa w Polsce. Przemiany i zróżnicowanie przestrzenne po II wojnie światowej*, Prace Geograficzne, 241, 1-131.
- Kulikowski R., Szyrmer J. 1978: *Produktywność, towarowość i struktura produkcji rolnej*, [w:] J. Ostrowicki (red.), *Przemiany struktury przestrzennej rolnictwa Polski*, Prace Geograficzne IGiPZK, 127, 360-427.
- Powszechny spis rolny 2010. Charakterystyka gospodarstw rolnych*. 2012: GUS, Warszawa.
- Rudnicki R. 2009: *Renty strukturalne jako czynnik przemian agrarnych i demograficznych w rolnictwie polskim w latach 2004-2006*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- Rudnicki R. 2013: *Zróżnicowanie przestrzenne absorpcji funduszy Unii Europejskiej w rolnictwie polskim jako problem badawczy i aplikacyjny*, [w:] M. Wójcik (red.), *Koncepcje i problemy badawcze w geografii wsi*, Acta Universitatis Lodzianis, Folia Geographica Socio-oconomica, 13, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, 71-92.
- Wiatrak A. 1980: *Czynniki różnicujące wydajność pracy w rolnictwie*, PWN, Warszawa.

Summary

At work shows the spatial variation in level and structure of agricultural production in the Kuyavian-Pomeranian province in 2010. It was found that its value was almost 6.4 billion PLN and in 52.3% came from crop production (3330 mln PLN), while the animal production 47.7% (3041 mln PLN). Level indicators for agricultural productivity in the region was: the land productivity per 1 ha AA – 5.9 thous. PLN, productivity per 1 AWU – 67.1 thous. PLN and the value of the production on the farm 1 leading agricultural activity – almost 81.6 thous. PLN. The level of financial support in field production in Kuyavian-Pomeranian province is definitely higher than average values in Poland.

Adres do korespondencji
dr Mieczysław Kluba, dr hab. Roman Rudnicki, dr Aleksandra Jezierska-Thöle
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Katedra Gospodarki Przestrzennej i Turystyki
ul. Lwowska 1, 87-100 Toruń
tel. 662 685 366, e-mail: alekjez@umk.pl